

СЕКЦІЯ 3

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

УДК: 378:147.057

Д.Р. Щєпова, К.П. Маслікова

Дніпровський аграрно-економічний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗНАТЬ З ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВНЗ

Розглянуті особливості дисципліни «Педагогіка вищої школи» й визначено її місце в системі професійної підготовки магістрів. Проаналізовані найгостріші проблеми, з якими стикаються викладачі під час роботи у ВНЗ.

Ключові слова: педагогічна підготовка; викладач вищої школи; особистість студента.

Рассмотрены особенности дисциплины «Педагогика высшей школы» и определено её место в системе профессиональной подготовки магистров. Проанализированы самые острые проблемы, с которыми сталкиваются преподаватели во время работы в вузе.

Ключевые слова: педагогическая подготовка, преподаватель высшей школы, личность студента.

Examined particular qualities of the discipline «Pedagogy of Higher Education» and defined its place in the system of vocational training of graduate students. Analyzed the most acute problems faced by teachers while working at the university.

Keywords: teacher training, teacher of high school, the student's personality.

Щоб навчання у ВНЗ допомогло студенту стати яскравою особистістю, потрібне його повноцінне включення в творчу результативну навчальну особистісну взаємодію з масштабними особистостями, якими мають бути викладачі вищого навчального закладу.

Готуючись до кожного заняття, викладач вищої школи має ретельно обмірковувати форми роботи, завдяки яким студенти краще засвоюють основний зміст теми, удосконалюють свої вміння, опановують різні види діяльності, і, як результат, посилюється формування певних якостей майбутнього фахівця. Уміння бачити й формувати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій і знаходження оптимальних способів їхнього вирішення є свідченням професіоналізму викладача вищої школи педагогічній діяльності. Але заздалегідь описати всі можливі ситуації, виникають у викладача в процесі роботи зі студентами, неможливо. Приймати рішення доводиться щораз у новій ситуації, тому кожен викладач вищої школи починає усвідомлювати необхідність особистого професійного розвитку. Це, у свою чергу, вимагає від викладача високі кваліфікації не лише за спеціальністю, а й педагогічної. Сучасному педагогу

вищої школи для ефективного виконання педагогічних функцій важливо усвідомлювати структуру педагогічної діяльності та її основні компоненти, уміти вдосконалювати свої педагогічні дії та професійно важливі вміння, розвивати психологічні якості, необхідні для своєї професійної реалізації. Цьому сприяє вивчення такої дисципліни як «Педагогіка вищої школи» студентами магістратури та аспірантури.

Педагогіка вищої школи має запобігати однобічному розвитку студентів, вирішувати завдання формування всебічно розвинутої особистості, здатної адекватно реагувати на надшвидкі інформаційні повоки, конструктивно розв'язувати професійні та педагогічні ситуації. Осмисленню цієї проблематики присвячено низку науково-педагогічних праць, серед яких праці В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Лутая, (розвиток освіти в контексті економічних і політичних трансформацій в суспільстві), Н. Волкової, М. Фіцули, (загальні засади педагогіки, теорії виховання і навчання), Ю. Бабанського, С. Самигіна (ролі педагогіки вищої школи для формування особистості майбутніх фахівців), О. Мороза, Р. Вернидуба (організація навчально-виховного процесу у ВНЗ) та інші.

Педагогіка вищої школи як наука є сукупністю знань, опису, аналізу, організації, проектування та прогнозування напрямів удосконалення освітнього процесу у ВНЗ, а також пошуку ефективних педагогічних систем для розвитку і підготовки майбутнього фахівця до здійснення трудової діяльності. Теорія вищої освіти покликана розв'язувати проблеми здобуття молоддю конкретних спеціальностей та вирішувати питання засвоєння викладачами знань з управління педагогічним процесом.

Ми наполягаємо на актуальності педагогічних знань для підготовки студентів магістратури, що в багатьох випадках недостатньо враховується в діяльності вищих навчальних закладів.

Система педагогічних наук є сукупністю різних галузей педагогічних знань, між якими в процесі їх історичного розвитку склалися зв'язки і відношення. Цю систему складають загальна педагогіка, історія педагогіки, порівняльна педагогіка, спеціальна (корекційна) педагогіка, соціальна педагогіка, вікова педагогіка, професійна педагогіка, галузева педагогіка. Ми звернемо нашу увагу на педагогіку вищої школи. Специфіка педагогіки вищої школи як галузі вікової педагогіки пов'язана з віковими особливостями студентів, переважна більшість яких – юнаки 18 – 25 років. Особливостями цього періоду розвитку людини (другий юнацький вік) є повільніший, ніж раніше, фізичний ріст, продовження процесу окостеніння скелету (завершується у 24 – 25 років); завершення розвитку центральної нервової системи, тканин і органів, підвищення м'язової сили і т. ін. Як наслідок, змінюється працездатність: вона починає відповідати працездатності дорослих людей. Цей фактор багато в чому визначає якість засвоєння навчального матеріалу, отже, і якість підготовки спеціаліста. Таким чином, обсяг, складність та інтенсивність навчальної роботи мають плануватися з огляду на працездатність, фізіологічні особливості людського організму в цьому віці [5, с. 89]. Майбутній викладач має враховувати ці

обставини і стежити за працездатністю аудиторії. У разі спаду її рівня (послаблення уваги, збільшення кількості помилок, порушення звичайної позиції тощо) слід робити мікропаузи, перерву. Також потрібно вживати заходів щодо формування таких якостей студентів, як тренованість, наполегливість, зацікавленість у навчанні, емоційне захоплення, які позитивно впливають на працездатність. Ефективним засобом запобігання перевтомленню студентів і зниженню рівня їхньої працездатності має бути правильно складений розклад із зауваженням необхідності логічної зміни видів навчальної діяльності та її психогігієни. Нажаль, інколи, цим питанням приділяється мало уваги, що призводить до зниження якості засвоєння навчального матеріалу.

Нинішня система освіти стала більш відкритою: розширилися можливості щодо здобуття знань. В одній групі можуть навчатися студенти різні за рівнем розвитку, діловими й особистісними якостями. У практичній діяльності ВНЗ не завжди можливо диференціювати такий контингент. Проте, особливості, що різнять студентів однієї вікової групи, є рухливими і під впливом навчання можуть швидко стиратися. Не менш істотною є специфіка викладацької діяльності в умовах груп, де студентська аудиторія виявляється неоднорідною за віковим складом. Отож, викладач має бути готовим і здатним здійснювати індивідуальний підхід до навчання, враховуючи означені особисті і вікові особливості студентів. Всі ці багатопланові аспекти майбутній викладач може отримати вивчаючи педагогіку вищої школи.

Інша особливість педагогіки вищої школи пов'язана з певними суперечностями у розвитку особистості майбутнього спеціаліста. З одного боку, різноманітність форм суспільного життя, багатство інформаційно-комунікативної діяльності студентів зумовлюють тенденцію до всебічного розвитку особистості. З другого боку, вузькопрофесійна спрямованість, утилітарність навчальних планів, значний обсяг навчального матеріалу породжують протилежну тенденцію – до однобічного розвитку особистості. Отже, вирішуючи завдання формування всебічно розвинутої особистості, педагогіка вищої школи має також запобігати однобічному розвитку студентів. Дидактика вищої школи як складова педагогіки вищої школи має враховувати особливості організації навчальної роботи у ВНЗ. Вища школа має готувати спеціалістів, здатних самостійно оновлювати і поповнювати свої знання та творчо застосовувати їх у своїй практичній діяльності. У ВНЗ посилюється вага самостійної роботи, яку вирізняють не лише кількістю, а й якістю. Для самостійного опрацювання зараз передбачено широке коло питань, також і таких, що не розглядаються у лекційних курсах. Самостійна робота на різних ступенях навчання різниться за формою і змістом. На перших двох курсах – це опрацювання інформації, отриманої під час лекцій, підготовка до семінарських, лабораторних і практичних занять, підготовка до заліків та іспитів тощо. На старших курсах самостійна робота ускладнюється. Вона передбачає поглиблене вивчення першоджерел, спеціальної літератури, архівних матеріалів, документів українською й іноземними мовами. Значних зусиль вимагає підготовка доповідей на студентських наукових

конференціях, курсових і дипломних робіт. Відтак виникає потреба в ознайомленні студентів з методикою наукового експерименту, в їхній безпосередній участі в науковій роботі кафедр, що поєднує самостійну роботу студентів з науково-дослідницькою роботою викладачів. Різноманітність й обсяг самостійної роботи студентів вимагають правильного методичного керівництва нею з боку деканатів, кафедр, викладачів. Тому майбутній викладач вищої школи має володіти необхідними знаннями з організації та контролю самостійної роботи студентів.

Саме педагогіка вищої школи дає змогу майбутнім викладачам ознайомитися зі складовими їх професійної компетентності, такими як:

По-перше, викладач має бути справжнім науковцем та хорошим педагогом. Часто дискутується питання, що важливіше: добре знати свій предмет, чи бути хорошою людиною. На наш погляд, істина, як завжди, знаходиться посередині. Викладач ВНЗ має поєднувати в собі відмінні знання предмету, розвинений кругозір, володіння сучасними педагогічними технологіями з високими моральними якостями та бути яскравою масштабною особистістю. Він має бути переконаним у тих позиціях, які він транслює студентам, разом з тим, стимулювати їх до пошуку «болючих точок» проблеми та способів їх вирішення.

По-друге, викладач має подолати в собі (а ще краще їх взагалі не мати) егоцентричні настанови, які заважають зрозуміти та прийняти позицію студентів, з розумінням поставитися до їх способів самовираження.

По-третє, вміти виявляти під час взаємодії зі студентами належну повагу до них, незалежно від їхньої функціональної спроможності. Кожній людині хочеться жити з відчуттям своєї сили, впевненості, бути переконаною, що її точка зору чогось варта [2, с. 268]. Реалізація в університеті науково-практичної моделі підготовки майбутнього фахівця має враховувати індивідуально-особистісну педагогічну парадигму студента, призводити до теоретичного осмислення і систематизації, коригування його розрізненого життєвого досвіду відповідно до системи педагогічної науки.

Специфіка педагогічної діяльності викладача вищої школи, яка вирізняє її з-поміж інших видів діяльності, полягає в тому, що це: 1) особливий вид діяльності, об'єктом якого виступає людина з притаманними їй якостями. При цьому об'єкт виступає суб'єктом своєї власної діяльності з саморозвитку, самовдосконалення, самонавчання: без звернення до внутрішніх сил, потенцій і потреб студента педагогічний процес не може бути ефективним; 2) для неї характерна висока автономність професії; підвищений ступінь професійної відповідальності (від рівня професійної підготовки фахівців залежить розвиток економіки країни, особистісне зростання людини); 3) поліфункціональна за характером діяльність (викладач постійно виконує декілька функцій – викладача, вихователя, дослідника, менеджера тощо): спрямованість не лише на засвоєння студентами знань і способів діяльності, а й на розвиток і становлення особистості, на побудову стосунків у групі, що створюють умови для реалізації цих цілей, на організацію позааудиторної виховної діяльності студентів, на створення у

вищій школі освітнього й розвивального середовища тощо [1, с. 106]. Відтак викладач вищої школи увесь час організовує активну пізнавальну діяльність студентів, спрямовану на вирішення ними все нових і нових завдань; діяльність, яка потребує неперервного саморозвитку на основі педагогічної діяльності й наукових досліджень; 5) залежність ефективності освітньої діяльності як від тих, хто вчить, так і від тих, кого вчать; 6) неоднозначні критеріїв ефективності педагогічної діяльності; 7) підвищені соціальні вимоги до суб'єкту діяльності та його особистісних якостей; 8) виконання нескінченної кількості педагогічних завдань, кожне з яких передбачає усвідомлення кінцевої мети діяльності, способів її досягнення шляхом вирішення багатьох стратегічних і тактичних завдань професійного навчання, виховання й розвитку, що співвідносяться між собою й розв'язуються під час навчально-виховного процесу студентів. Специфіка педагогічної діяльності вимагає від викладача вищої школи частішої зміни видів роботи і, водночас, періодичне повернення до одних і тих же робіт.

У сучасну епоху викладач вищої школи повинен одночасно бути викладачем (передає знання, стимулює активність студентів, формує навички та вміння); вихователем (здійснює всебічний розвиток особистості студентів, формує професійні й психологічні якості); ученим (здійснює наукові пошуки в галузі дисципліни, яку викладає); менеджером (організовує аудиторні заняття, стимулює й контролює самостійну роботу студентів); експертом-консультантом (допомагає студенту орієнтуватися у світі наукової інформації). Тому, нині викладач вищої школи виконує чимало функцій серед яких: організаторську (керівник, провідник у лабіринті знань, уміння, навичок); інформаційну (носієй найновішої інформації, новітніх технологій); трансформаційну (перетворення суспільно значущого змісту знань в аспект індивідуального пізнання); орієнтовно-регулятивну (структура знань викладача визначає структуру знань студента); мобілізуючу (переведення об'єкту виховання в суб'єкт, самовиховання, саморух, самоствердження).

Отже, педагогіку вищої школи слід розглядати як науку, в якій відбуваються процеси інтеграції і диференціації знань. Немає галузі наукових знань і сфери професійної діяльності, де були б відсутні процеси і функції пізнавальної або виховної діяльності. Педагогіка вищої школи як навчальний предмет має стати складовою будь-якої спеціалізації. Перспективними є подальші дослідження цієї проблематики в контексті підготовки фахівців конкретних спеціальностей.

Бібліографічні посилання:

1. Громкова М.Т. О педагогической подготовке преподавателя высшей школы // Высшее образование в России. – 1994. - № 4. – С.105-108.
2. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посіб. / Л.Г. Коваль, І.Ю. Зверева, С.Р. Хлебнік; Київський ун-т ім. Т. Шевченка, Український держ. центр соціальних служб для молоді. – К., 1997. – 392 с.
3. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розумовский. – СПб.: Питер, 2000. – 432 с.